

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович С.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Е. Декоративно-прикладне мистецтво. — Львів: Світ, 1993. — 272 с.
2. Лосюк П.В. Декоративно-прикладне мистецтво в школі. — К.: Радянська школа, 1979. — 56 с.
3. Ломоносов Р. Декоративно-прикладное искусство в системе профессиональной подготовки студентов художественно-графических факультетов пединститутов / Автореф... канд. пед. наук. — М., 1970 — 20 с.
4. Мусієнко В.Д., Захарченко Р.О., Сидоренко В.К., Тхоржевський Д.О. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання. — К., 1996 — 121 с.
5. Салтыков А.Б. Самое близкое искусство. — М.: Просвещение, 1969. — 175 с.
6. Січинський В. Українське дерев'яне будівництво і різьба. — Львів, 1936. — 64 с.
7. Стельмахович М.Г. Українське національне виховання // Початкова школа. — К.: Преса України, 1993. — №8. — С.3–8.
8. Тимків Б.М. Шляхи вдосконалення занять з народного декоративно-ужиткового мистецтва в школі. — Івано-Франківськ, 1996. — 50 с.

Леонід ОРШАНСЬКИЙ

**ЗМІСТ І КОМП'ЮТЕРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

У сучасних умовах освіта є важливим фактором відродження нації, виховання у молоді національної свідомості, формування національної гідності, що викликає необхідність відповідної переорієнтації навчально-виховного процесу у вищих педагогічних закладах, зокрема у педагогічних університетах. Надзвичайно важливо, щоби цей процес був цілісним, спрямованим на розвиток творчої, гармонійно розвиненої особистості, формував майбутнього вчителя носієм кращих здобутків національної культури, здатного до саморозвитку та самовдосконалення, до передачі досвіду своїм вихованцям.

Така спрямованість професійно-педагогічної освіти полягає в її невіддільності від національного ґрунту, органічному зв'язку з історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу. Крім цього, навчально-виховний процес у педуніверситеті має базуватися на психологічному механізмі активізації пізнавально-творчої діяльності студентів. Тому необхідно врахувати, що національна самосвідомість, характер та світогляд успішно формуються тоді, коли студенти готові не лише теоретично пізнати, а й практично продовжити наукові, культурно-історичні та мистецькі традиції свого народу. Зважаючи на викладені твердження, ми хотіли привернути увагу до підготовки майбутніх учителів трудового навчання у галузі декоративно-ужиткового мистецтва і показати, що зміст цієї підготовки має невичерпні можливості щодо формування творчої, високо духовної і національно свідомої особистості.

Використання народного декоративно-ужиткового мистецтва у вищому педагогічному закладі освіти, на наш погляд, сприяє:

- поглибленню знань з історії і культури України, національно орієнтованих переконань;
- збагаченню й урізноманітненню практичної діяльності студентів, поглибленню їхньої мотивації;
- розширенню спеціальних художніх і техніко-технологічних знань, умінь та навичок;
- розвитку логічного мислення, умінню аналізувати, систематизувати й засвоювати нові знання;
- удосконаленню психофізіологічних якостей: спостережливості, пізнавально-творчої активності, естетичного смаку, сприйняття, координації рухів, сенсомоторних якостей тощо;
- естетичному й трудовому вихованню, розвитку творчих здібностей.

В останні роки розпочався перехід від традиційної системи освіти, яка не задовольняє потреб людини та суспільства, до нової — ступеневої. Реалізація ідей ступеневої освіти, зокрема педагогічної, ускладнюється суперечливістю поглядів науковців, педагогів, організаторів освіти на сутність, завдання та зміст нової освітньої парадигми. Позитивним моментом ступеневої системи освіти у цивілізованих країнах є наявність широкого спектра спеціалізацій, якими може оволодіти бакалавр чи спеціаліст. Тому одним із шляхів оновлення

змісту педагогічної освіти ми вважаємо впровадження у навчально-виховний процес різноманітних спеціалізацій, які дають можливість майбутньому вчителю ґрунтовніше оволодіти обраним фахом.

Безумовно, динаміка сучасного життя вимагає оперативного реагування на потреби суспільства. На інженерно-педагогічному факультеті Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка постійно проводиться робота з детального вивчення стану модернізації загальної середньої освіти, рівня забезпечення шкіл спеціалістами відповідного профілю та освітньо-кваліфікаційного рівня, а також створені належні умови для впровадження, починаючи з першого курсу, педагогічної системи підготовки вчителів трудового навчання за спеціалізацією "Декоративно-ужиткове мистецтво".

Практика свідчить, що з метою фахової підготовки майбутніх учителів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, розвитку їхніх творчих здібностей необхідно створити цілісний комплекс навчальних програм. Такий навчально-методичний комплекс розроблений викладачами кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну.

Для кожної спецдисципліни, передбаченої навчальним планом, ми розробили програми, які здобули позитивну експертну оцінку та згодом були затверджені Міністерством освіти і науки України. Це дало змогу здійснити на основі використання розробленого навчально-методичного комплексу педагогічний експеримент із підготовки майбутніх учителів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, який тривав понад десять років.

Перед тим, як розробити макет навчального плану й тематичних структур навчальних програм, які б на науковій основі визначали зміст підготовки вчителів трудового навчання за спеціалізацією "Декоративно-ужиткове мистецтво", ми критично проаналізували подібні навчальні плани і програми художньо-графічних факультетів вищих педагогічних закладів, створені у різний час [1; 2; 3; 4].

При формуванні структури навчального плану та розробці змісту дисциплін ми керувалися такими комплексними критеріями:

- врахування творчих здібностей та задатків, рівня художньо-естетичної підготовленості студентів;
- внутрішньопредметна і міжпредметна скоординованість змісту;
- можливість практичного використання в процесі навчання закладених у зміст знань, умінь та навичок, тобто професійно-практична спрямованість змісту й суспільно корисний характер творчих розробок;
- максимальна самостійність у здобуванні знань із відповідних джерел та їх емпіричний характер;
- орієнтація змісту на розвиток у студентів спеціальних художніх і техніко-технологічних умінь та навичок, формування якостей творчої особистості;
- стимулювання до генерації творчих ідей та пошуку нового оригінального розв'язання навчального завдання;
- урахування історико-культурних та художньо-технологічних особливостей і традицій із метою адаптації їх до сучасних соціально-побутових та науково-технічних умов;
- відповідність обсягу навчального матеріалу до часу, що відводиться на його вивчення;
- доступність змісту на всіх етапах і стадіях навчання;
- спрямованість змісту на створення естетичного навчально-предметного середовища.

Беручи до уваги вищезазначені критерії, розроблений нами навчальний план включав дисципліни, які наводяться у таблиці 1.

Навчальний план побудований на основі блоково-модульної системи, яка в поєднанні з етапно-модульною технологією навчання і рейтинговим контролем за успішністю забезпечувала б цілеспрямоване формування світогляду, спеціальних знань, умінь та навичок студентів, розвиток творчого потенціалу особистості як під час аудиторних занять, так і в процесі самостійної художньо-трудої діяльності.

Витяг із навчального плану підготовки вчителів трудового навчання за спеціалізацією "Декоративно-ужиткове мистецтво"

№ п/п	НАЗВИ ТА НАВЧАЛЬНІ ЦИКЛИ ДИСЦИПЛІН	Розподіл навчального часу	
		Академічні години	Кредити
1.	Рисунок	108	2
2.	Композиція	108	2
5.	Краєзнавство	27	0,5
6.	Теорія та історія декоративно-ужиткового мистецтва	81	1,5
7.	Практикум з художньої обробки матеріалів	378	7
8.	Історія мистецтв	27	0,5
9.	Народні художні промисли України	54	1
10.	Методика викладання декоративно-ужиткового мистецтва	81	1,5
11.	Педагогічна практика	324	6
Всього:		1188	22

Ступенева освіта в галузі декоративно-ужиткового мистецтва передбачає творче ставлення до процесу здобуття знань, формування умінь та навичок, їх практичного застосування. У цій системі перевага надається проблемному методу навчання, який має риси творчого пошуку і використовується, насамперед, на практичних заняттях та під час самостійної роботи студентів. Тому програми навчальних дисциплін були розроблені в напрямі проблемно-орієнтованого структурування інформації, а їх впровадження у навчально-виховний процес передбачав використання нових педагогічних технологій:

- технологію навчання, що базується на системі опорних сигналів (В.Шаталов, М.Винокур), структурно-логічних схем (О.Скуратович, С.Коберник, Р.Коваленко та ін.), графічних конспектів тощо;
- технологію імітаційних ігор (рольових, ділових, об'єктно-суб'єктних та ін.);
- блоково-модульну подачу нової інформації;
- перехід від технологій навчання, орієнтованих на репродуктивні методи, до технологій, спрямованих на самостійну роботу і творчий пошук;
- комп'ютерне тестування, рейтингову оцінку теоретичних знань, перевірку ефективності їх засвоєння та вмінь знаходити їм застосування в художньо-трудовій діяльності;
- технологію комп'ютерного моделювання нових форм виробів та орнаментальних композицій.

Поряд із розробкою і введенням нових педагогічних технологій у сучасний період особливого поширення набуває використання нових технічних засобів навчання, у першу чергу — комп'ютерів. Цей універсальний пристрій володіє властивістю, окрім розв'язання дидактичних і методичних проблем, реалізованих із допомогою традиційних технічних засобів навчання, вирішувати якісно нові завдання. Чимало спеціалістів, аналізуючи дидактичні можливості комп'ютера, порівнюють його значення для системи освіти з тим переворотом у людській культурі, який здійснило у свій час книгодрукування. Комп'ютер розглядається як найбільш досконалий засіб отримання інформації, спілкування та розвитку творчого потенціалу особистості.

Незважаючи на те, що на сьогодні напрацьований позитивний досвід у використанні ПЕОМ, що комп'ютерна техніка постійно вдосконалюється, в результаті чого розширюються її дидактичні можливості, використання цього дієвого засобу в навчанні декоративно-ужиткового мистецтва залишається все ще недостатнім. Такий стан справ пояснюється багатьма причинами, до яких належать:

- відсутність теоретичних і практичних досліджень у галузі комп'ютерної технології навчання декоративно-ужиткового мистецтва;
- труднощі матеріального забезпечення навчального процесу комп'ютерною технікою та відповідними комп'ютерними програмами;

– слабка підготовка до роботи з комп'ютерною технікою як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає;

– скептицизм, який спостерігається щодо використання комп'ютерів у навчанні декоративно–ужиткового мистецтва, недооцінювання чи нерозуміння викладачами можливостей ПЕОМ як нового ефективного засобу навчання.

Сучасний світ стоїть на порозі нової епохи — інформаційної, де визначальним чинником стає інформація, здатність отримувати її та використовувати. Значний обсяг інформації обробляється з допомогою засобів обчислювальної техніки. Тому комп'ютерні технології мають важливе значення у фаховій підготовці сучасного вчителя. З огляду на це вважаємо за необхідне подати основні характеристики комп'ютера та досвід використання цього технічного засобу у практиці навчання декоративно–ужиткового мистецтва.

Одна з основних якостей комп'ютера полягає в тому, що цей технічний пристрій володіє пам'яттю і має здатність зберігати значний обсяг інформації в різноманітному оформленні: текстовому, графічному, схематичному, анімаційному, відеосоюзетному, об'ємному, звуковому та ін.

У пам'ять ПЕОМ можуть бути закладені дидактичні та методичні дані, каталоги зразків декоративно–ужиткових виробів, схеми орнаментів, ескізи, креслення, технологічні та інструкційні картки, різні довідкові матеріали, а також значна кількість іншої пізнавальної, консультативної, коректувальної, вербальної і невербальної інформації.

Комп'ютер не тільки "видає" викликану з пам'яті інформацію, а й здатний "сприйняти" нову інформацію, введenu викладачами або студентами з допомогою друкувального пристрою та сканера. Завдяки цьому комп'ютер дозволяє реалізовувати навчальний процес, у якому діють два партнери – викладач і студент, з одночасним забезпеченням двостороннього зв'язку між ними.

Комп'ютер може не тільки "сприймати" нову інформацію, а й певним чином обробляти і приймати рішення, тобто з його допомогою можна фіксувати й аналізувати відповіді студентів. Завдяки цьому комп'ютер здатний реалізувати ширше коло навчальних функцій викладача порівняно з іншими технічними засобами. Імітуючи діяльність викладача, він не тільки пропонує дидактичний матеріал, а й контролює, оцінює і коректує кожну навчальну дію, здійснювану студентом у процесі роботи з комп'ютерною програмою. Ці можливості комп'ютера дозволяють найбільш успішно вирішувати таку актуальну методичну проблему, як управління самостійною роботою тих, хто навчається. Здійснення опосередкованого (через комп'ютер) поопераційного контролю дій студента з боку викладача й одномоментне, своєчасне та регулярне повідомлення результату його навчальних дій стає важливою умовою керівництва самостійною роботою і, певною мірою, засобом для розвитку навичок самоконтролю.

У процесі навчально–експериментальної роботи ми широко використовували комп'ютерні програми, розроблені викладачами кафедри і магістрами, що дозволило студентам молодших курсів швидше оволодіти вміннями створення форм декоративно–ужиткових виробів та орнаментальних композицій. Перед використанням спеціальних комп'ютерних програм студенти на заняттях з інформатики та обчислювальної техніки опановували операційну систему Windows, графічний редактор Paint та інші стандартні програми. Студентам дозволялося працювати зі спеціальними програмами лише за умови знання цих програм.

Головною якісною властивістю розроблених спеціальних комп'ютерних програм є те, що вони спрямовані на організацію допомоги студентам у виконанні завдань із розробки форм виробів і схем орнаментів. ПЕОМ брала на себе ще й таку функцію викладача, як підказування і консультування. Студент мав можливість взяти з пам'яті комп'ютера необхідну консультацію у вигляді переліку традиційних форм і типових орнаментів перед тим, як розробляти композицію за власним задумом.

У процесі навчання ми широко використовували й контролюючі програми у вигляді тестів з теорії, історії, морфології різних видів декоративно–ужиткового мистецтва, технології виготовлення і технік оздоблення художніх виробів. Тести були створені з допомогою об'єктно–орієнтованого програмування в середовищі Delphi. Написання програм у середовищі Delphi ґрунтувалося на об'єктно–орієнтованому підході до їх проектування і методах візуального програмування. Специфіка програмування у даному середовищі полягала в тому,

що візуальна програма здійснювалася на спеціальній формі, а всі зміни, які вносилися у форму, відображалися в коді програми Insert. Структура коду програми — аналогічна до модуля на Turbo Pascal.

Комп'ютер, відповідно до закладеної в ньому програми з конкретного виду декоративно-ужиткового мистецтва, оцінював відповіді студентів і здійснював аналіз помилок. Залежно від повноти і правильності відповіді та типу допущеної помилки комп'ютер у кожному окремому випадку надавав рекомендації і коментарі. Комп'ютерні програми дозволяли здійснити фіксацію значної кількості параметрів оцінювального характеру. Наприклад, час, витрачений студентами, на роботу з усіма завданнями тесту, групою чи конкретним завданням; кількість правильних чи неправильних відповідей (причому неправильні відповіді фіксувалися диференційовано, відповідно до типу помилки); кількість звернень до довідкової інформації, а також частотний характер запиту допомоги; кількість спроб при відповіді на тестові завдання та ін.

Сумуючи всі параметри, комп'ютер видавав об'єктивну підсумкову оцінку (у балах) за виконання студентами тестових завдань. До того ж комп'ютер інформував викладача і студентів не тільки після завершення тестового випробовування, а й у процесі його здійснення. На екрані дисплея висвітлювалася тимчасова оцінка. Ця властивість комп'ютера дозволяла студентам наочно побачити результати своїх дій, сприяла розвитку самоконтролю, самокорекції та інших навичок, необхідних для самостійного навчання, забезпечувала швидке введення відповідей (без тривалого кодування та шифрування), постійне підтвердження правильності навчально-контролюючих дій.

Використання можливостей комп'ютера дозволило нам розв'язати й інші дидактичні проблеми, зокрема реалізувати такі функції викладача, як презентація навчального матеріалу, організувати тренування студентів у виконанні графічних зображень, забезпечити правильне оформлення художньо-проектної і технологічної документації на виготовлення декоративно-ужиткових виробів тощо.

Комп'ютер — це єдиний доступний технічний засіб навчання, який може працювати в режимі діалогу зі студентом. Завдяки широкому використанню цього технічного засобу ми змогли ефективніше організувати і проводити навчально-виховний процес, створивши керований, контрольований та адаптований до індивідуальних рис студента вид самостійного навчання декоративно-ужиткового мистецтва.

Іншим засобом (інструментом) досягнення навчальної і професійної мети є всевітня комп'ютерна мережа Internet. Вона надала нові можливості поширення інформації, стала засобом комунікації, об'єднання людей, їх спілкування незалежно від географічного розташування, державних та інших кордонів.

Розвиток Internet має величезний вплив на всі сфери людського життя, в тому числі й на освіту. У своєму виступі на конференції "Internet і суспільство" в Гарвардському університеті 29 травня 1996 року головний виконавчий президент Гарвардського університету Ніл Руденстайн зазначив, що будь-яка глибока зміна в процесі комунікації — тобто нашій здатності отримувати доступ до даних інформації і в кінцевому результаті до знань, а також в процесях, які допомагають нам робити відкриття, винаходи, вчити і вчитися — обов'язково має найсильніший вплив на вищу освіту [5, 78].

У методичному плані Internet дозволяє вдосконалювати існуючі та породжує нові організаційні форми та методи навчання, може використовуватись як засіб підтримки переходу до розвиваючої, діяльнісної моделі освіти, яка активізує самостійну пізнавальну діяльність студентів, формує їх творче мислення. Відомо, що навчання приводить до розвитку, якщо воно вимагає напруження розумових сил; найкраще запам'ятовується те, що викликало певні труднощі. Мережеві технології вчать думати студентів, тому що їм доводиться вибрати з великого обсягу інформації лише потрібні факти і знання, аналізувати, порівнювати знайдену інформацію, робити висновки.

Потрібно зазначити, що в процесі навчання студенти виявляли неабияку зацікавленість комп'ютерними технологіями. Для більшості студентів у педуніверситеті використання мережі не було повсякденною реальністю, тому Internet — майже магічне слово — приваблював студентів, як і все нове, незнане, загадкове. А інтерес — сильний стимул, що значно підвищує ефективність навчання студентів декоративно-ужиткового мистецтва.

Internet відіграє важливу роль у формуванні майбутнього вчителя, надаючи багатий вибір можливостей щодо його забезпечення різноманітними навчальними матеріалами. При цьому традиційні форми навчання поступово переходять на нові якісні рівні, такі, наприклад, як пошук різних мистецтвознавчих, етнографічних, довідкових матеріалів у електронних бібліотеках, організація обміну творчими наробками, ідеями, думками зі студентами інших навчальних закладів освіти, зокрема Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, Вільнюського державного педуніверситету (Литва), Жешувської вищої педагогічної школи педагогічної (Польща); можливість публікації результатів досліджень і отримання відгуків на них. Це підвищує рівень освіти студентів, оскільки Internet постійно вимагає від них пошуку інформації та її використання для розв'язання навчальних завдань, підкріплення аргументів і дослідження нових проблем у галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Студенти мають змогу простежити зв'язок одного джерела інформації з іншим, обмінюватися ідеями між собою за допомогою електронної пошти, записувати думки і коментарі інших людей, налагоджувати особисті контакти зі студентами вищих закладів освіти України та інших держав. У цьому процесі студенти займають активну позицію, а не просто засвоюють те, що їм пропонують викладачі, набувають творчих якостей і навичок самоосвіти.

Цілком звичайним стало те, що професорсько-викладацький склад і навіть окремі студенти забезпечені власною електронною поштою і виходом до мережі. Окремі викладачі розміщують свої навчальні програми, конспекти лекцій, тести, зображення виготовлених ними декоративно-ужиткових виробів та інші матеріали на сторінках Internet. Студенти-старшокурсники і магістри відкрили власні Web-сторінки, на яких розповідають про себе, свої захоплення виготовленням художніх виробів і представляють творчі здобутки у вигляді електронних світлин.

Активне залучення до системи засобів навчання глобальної мережі Internet дозволило студентам вільно користуватися електронними бібліотеками, базами даних про декоративно-ужиткове мистецтво, його розвиток і сучасний стан у різних країнах світу, отримувати інформацію про культурно-мистецькі події (виставки, конференції, творчі конкурси та ін.), обмінюватися інформацією між суб'єктами навчального процесу, організовувати електронні конкурси зі створення проектів декоративно-ужиткових виробів тощо.

Отже, ефективність підготовки майбутніх учителів трудового навчання, спрямованість навчально-виховного процесу у педуніверситеті на розвиток їхніх творчих здібностей, виховання естетичних смаків, формування національної самосвідомості забезпечується впровадженням нових спеціалізацій (у нашому випадку "Декоративно-ужиткове мистецтво"), які за творчим потенціалом і змістом виконують особливу навчальну, виховну й розвиваючу функції; добором форм, методів та сучасних засобів навчання, спрямованих на самостійне отримання студентами знань; вчасним корегуючим втручанням викладача у процес творчого пошуку студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програми педагогічних інститутів. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Художня обробка твердих матеріалів / Уклад. Є.А. Антонович, В.А. Шпільчак. — К.: РНМК, 1991. — 24 с.
2. Програми педагогічних інститутів. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Художня обробка текстильних матеріалів / Укл. Є.А. Антонович, Л.І. Козакевич, В.А. Шпільчак. — К.: РНМК, 1993. — 16 с.
3. Програма курсу "Декоративно-прикладне искусство с практикумом в учебных мастерских": Проект / Сост. М.П. Фиголь, И.М. Саранчук, Е.А. Антонович и др. — К.: РУМК, 1988. — 24 с.
4. Технологічна практика з обслуговуючої праці. Декоративно-прикладне мистецтво / Уклад. Т.А. Сиротенко. — К.: РНМК, 1992. — 12 с.
5. Хацумян Т.І. Комп'ютерна мережа Internet як засіб активізації розумової діяльності студентів // Теоретичні питання освіти і виховання: Збірник наукових праць. Випуск 8 / За заг. ред. Євтуха М.Б. — К.: Вид. центр КДЛУ, 2000 — С. 77–80.